

YENİ DEĞERLENDİRMELER IŞIĞINDA MENDERES MAGNESIASI KURULUŞ MİTOSU (KTISIS) VE LEUKIPPOS (KTISTES) HEYKELİ

THE FOUNDATION MYTH (KTISIS) OF MAGNESIA ON THE MEANDER AND A STATUE OF LEUKIPPOS (KTISTES) IN THE LIGHT OF THE NEW RESEARCHES

Makale Bilgisi

Başvuru: 4 Aralık 2018
Hakem Değerlendirmesi: 11 Aralık 2018
Kabul: 21 Aralık 2018
DOI Numarası: 10.22520/tubaar.2018.23.009

Article Info

Received: December 4, 2018
Peer Review: December 11, 2018
Accepted: December 21, 2018
DOI Number: 10.22520/tubaar.2018.23.009

Görkem KÖKDEMİR *

Anahtar Kelimeler: Magnesia, Ktisis, Apollon, Girit, Thessalia, Leukippos

Keywords: Magnesia, Ktisis, Apollo, Crete, Thessaly, Leukippos

ÖZET

1890-1893 yıllarında yapılan kazılarda; Menderes Magnasiası'nın, Thessalia'da yer alan ana kent Magnesia ile ilişkisi, Magnetlerin Girit Adası'ndaki kısa süreli yerleşimleri ve ardından oradan Anadolu'ya göç edişlerine yönelik olan kuruluş mitosunun (ktisis) ve kurucu kahramanı Leukippos'un (ktistes) anlatıldığı önemli bir yazıt ortaya çıkartılmıştır. Antik kaynaklarda da, yazıtta konu edilen göç ve kentin kuruluşu ile ilgili olarak tamamlayıcıyı bilgilere ulaşmak mümkündür. Hatta Magnesia kent sikkeleri üzerinde bulunan ve kentin kuruluş mitosunu ve kurucu kahramanına ait olan farklı betimlemeleri yansıtan görseller ve bugüne kadar bu konu kapsamında değerlendirilmemiş, Magnesia heykelleri üzerindeki bazı detaylar tamamlayıcı olan arkeolojik kanıtlar arasındadır. Bu kapsamda, bu çalışma içerisinde Homeros'un Iliad anlatısında adları geçen ve Thessalialı bir halk olan Magnetlerin, Thessalia'dan, Girit'e oradan da Anadolu kıyılarına kadar uzanan göç hareketleri ve Batı Anadolu'da Delphi Apollonu'nun kehaneti ile birlikte kurulan yeni kentin kuruluş hikâyesi ve kurucu kahramanı Leukippos tarihsel, epigrafik ve arkeolojik verilerle birlikte irdelenmeye çalışılacaktır.

* Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Sıhhiye 06100
E-mail: gkokdemir@ankara.edu.tr

ABSTRACT

In excavations between 1890-1893, an important inscription about foundation myth of the city (ktisis) and the founder of the city, Leukippos (ktistes) and shows the relationship between Magnesia and the main city Magnesia in Thessaly, the short term residence of Magnesians in Cretan and their migration from there to Anatolia was founded. It is possible to find supplementary information about this migration stated in this inscription and the establishment of the city in the antique sources and documents. Also the scenes found on the coins of Magnesia and which reflects the different details about the foundation myth of the city and its creator hero, the details found on the statues in Magnesia are among these supplementary archaeological findings. Within this framework, the migration movements of Magnets, who were also mentioned in Homer's Iliad, from Thessaly to Cretan and from there to Anatolia and the foundation legend of new city with the Apollo's prophecy in West Anatolia will be focused with the historical, epigraphic and archaeological data with new perspectives.

Antik Dönem’de Akdeniz Havzası’ndaki kentlerin kuruluş mitosları (*ktisis*) ve kurucu kahramanlarına (*ktistes*) yönelik veriler oldukça sınırlıdır¹. Çok az kentte gerçek bir kurucu isim ve arkasındaki kuruluş mitosu tam olarak bilinebilmektedir². Kuruluş mitosları, Antik Dönem’de bir kentin varoluş öyküsü olarak kentin yaşayan somut hafızasına; sikkelerine, yazıtlarına, plastik eserlerine yansımış ve günümüze kadar bu materyaller aracılığı ile antik kaynakların da aktarımlarıyla birlikte bizlere kadar ulaşmıştır. Akdeniz Dünyası’ndaki diğer kentler arasında Menderes Magnesiası, kuruluş mitosunun kurgusunun belirlenmesi açısından, mitosun aktarıldığı yazıtlar, sikkeler, özellikle de bu çalışmada çok önemli bir örnek ile birlikte değerlendireceğimiz heykeltıraşlık eserlerde yansıtılmış olan detaylar ile birlikte diğer kentler arasındaki ayrıcalıklı konumunu almıştır.

Magnesia’nın kuruluş mitosunun kurgusunun oluşturulmasında, kent kazılarında bulunmuş yazıtlar ve antik kaynaklardan günümüze ulaşmış eserler içerisindeki yazınsal aktarımlar ile kent sikkeleri üzerindeki görsel anlatımlar bir bütünlük içerisinde değerlendirildikleri zaman bir değer kazanmaktadır. Bugüne kadar bu konuyla ilgili birçok çalışma kaleme alınmış³, araştırmacılar bazen bu verileri tek başına bazen de kısmi olarak birlikte değerlendirerek bazı sonuçlara ulaşmışlardır. Bu çalışmada bugüne kadar konuyla ilgili olarak ortaya konulmuş tüm veriler tekrar bir araya getirilerek hiç değerlendirilmemiş ve üzerinde yeterince durulmamış bazı veriler de konuya dâhil edilerek yeniden bir kurgu oluşturulmaya ve yeni değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır⁴.

¹ 2016 Kasım ayında, Kıbrıs Lefkoşe’de, Connecting Cultures: Trade and Interconnections in the Ancient Near East from the Beginning until the End of the Roman Period adlı Uluslararası Sempozyum’da “Thessalia’dan Girit’e, Girit’ten Anadolu’ya Uzanan Yolculuk: Menderes Magnesiası’nın Kuruluş Mitosu ve Leukippos” adıyla bu çalışmanın sadece bir bölümünün sözlü sunumu tarafından yapılmıştır. Ktisis ve Ktistes terimleri ile ilgili olarak literatürdeki son çalışma için bkz. Mortensen 2015: 213-214.

² Akdeniz dünyası kentlerindeki kuruluş mitosları ve kurucu kahramanları ile ilgili genel ve örnekleme çalışmalar için bkz: Prinz 1979; Thür 1995; Rathmayr 2010; Mac Sweeney 2013; Mac Sweeney 2014; Mortensen 2015.

³ Magnesia Kuruluş Mitosu İle İlgili Çalışmalar Bkz: Rayet/Thomas 1877:115-166; Kern 1892; Kern 1894; Von Wilamowitz-Moellendorff 1895; Schultz 1974; Schultz 1975; Prinz 1979; Nikitas 1981; Dušančić 1983/1984; Bingöl 1998: 5-7; Bingöl 2007:15-20; Sumi 2004; Biagetti 2010; Mortensen 2015.

⁴ Bugüne kadar konuyla ilgili yapılan ve yukarıdaki dipnotta anılan çalışmalar içerisinde, tekil örnekler dışında, Roma Dönemi öncesi Magnesia kent sikkeleri ile heykeltıraşlık eserleri değerlendirilmemiştir. Bu nedenle literatürde Magnesia kuruluş mitosuna ilişkin çalışmalarda bu konu eksik kalmış bir noktadır. Bu çalışma içerisinde bu materyaller de değerlendirme kapsamına alınarak bütünsel bir kurgu ve daha

MAGNESİA KURULUŞ MİTOSU İLE İLGİLİ YAZITLAR:

Magnesia’da bulunmuş yazıt; Kern 1900, Yazıt No. 17:

Magnesia kuruluş mitosuna ilişkin olarak araştırmacıların üzerinde en çok durdukları ve kuruluş mitosuna ilişkin en somut verilerin elde edildiği epigrafik kaynak, kentin Agorası’nın güneybatı köşesinde bulunmuş ve stoa duvarında kullanılmış bir blok üzerindeki yazıttır. 91,5 cm yüksekliğinde, 68-69 cm genişliğindeki yazıtın ilk beş satırı hariç blok üzerinde kalan kısmı tama yakın şekilde korunmuştur⁵. Yazıtta göre kuruluş mitosuna ilişkin şekilde gelişmektedir⁶:

“....dönüş için tanrısal mesajı beklediler. Bu iş zaman aldığı için de, Gortyn ve Phaistos kentleri arasında bir kent kurup mutlu bir şekilde buraya yerleştiler. Çocuklarını ve kadınlarını çağırıp, onlardan doğan çocuklara da kehanet uyarınca tanrının isteğini aktardılar. Gelişlerinin ardından yaklaşık 80 yıl sonra, beyaz kargalar görününce, derhal şükranlarını gösteren sunularla birlikte Delphi’ye kendi vatanlarına dönüşleriyle ilgili danışmaları için adamlar gönderdiler. O sırada Themistes Argos’ta rahibeydi, Xenyllos ise Delphi Proarkhonluğu’nun 9. yılındaydı. Onların isteğine karşılık olarak kehanet olarak şu bildirildi: “Girit’ten dönerken siz Magnesialılar, karanlıkta beyaz kanatlı kuşlar görüp buraya geldiniz. Bu siz ölümlülere mucize gibi göründü ve vatanınıza dönmenin uygun olup olmadığını soruyorsunuz. Ancak vatanınızdan başka bir toprağa gitmeniz gerekiyor. Babam, ben ve kız kardeşim, Magnesialıların, Pelios ve yüksek Peneios’taki sahip olduğundan daha kötü bir toprak parçası almamasıyla ilgileneneceğiz.” Kehanet aracılığıyla eve dönemeyeceklerini öğrenmeleri üzerine, telaş içinde kendileriyle ilgili arzusunu

kapsamlı bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamı dışı bırakılan ve kapsamına bağlı olarak bağımsız olarak değerlendirilmesi gereken Themistokles Dönemi Magnesia sikkeleri bu çalışma içerisine dâhil edilmemiştir.

⁵ Kern 1894: 7.

⁶ Bugüne kadar birçok araştırmacının çalışması içerisinde, 17 Nr.’lı yazıtın orijinal metni ile farklı dillere çevirisi yer almıştır. Yukarıdaki çeviri, Sumi’nin İngilizce çevirisi esas alınarak diğer tüm çeviri metinlerden de yararlanılarak yeniden oluşturulmuştur (Sumi 2004:81). Yazıtla ilgili orijinal metin ve çeviri metinlerin yer aldığı literatürdeki çalışmalar için bkz: Kern 1894:7-12 (Grekçe Tam Metin); Kern 1900:14-15, Nr.17 (Grekçe Tam Metin); Ebert 1982: 56 (Almanca Kısmi Çeviri); Bingöl 1998: 5 (Türkçe Tam Çeviri); Sumi 2004: 81 (İngilizce Tam Çeviri), Apendix Text no.2 (Grekçe Tam Metin); Biagetti 2010: 42-44 (Grekçe Metin).

yerine getirmek için, nereye ve nasıl gideceklerini sormak üzere yeniden elçiler gönderdiler. Tanrı ise şöyle yanıt verdi: “Nereye yerleşeceğinizi soruyorsunuz, asil Magnesia’lılar. Tapınak kapılarının önünde bir adam duruyor. Sizi o adam yönetecek ve Mykale Dağı’nın ardındaki Pamphylia Bölgesi’ne sizi götürecektir. Orada, çok kıvrımlı nehrin kıyısında, geniş bir alana hâkim olan Mandrolytos’un kutsal evi vardır. Burada Olympialı, kendini savunanlara ve hileye başvurmayanlara zafer ve büyük bir refah bahşedecek.” Bize önderlik edecek adam kimdir, nerelidir diye sormaları üzerine tanrı şöyle yanıt verdi: “Kutsal alan içinde Glaukos soyundan gelen güçlü bir adam var. Tapınağımdan ayrıldığınızda ilk bu adam karşınıza çıkacak. Çünkü kader böyle. Bu adam anakaradaki buğdayı bol toprakları gösterecek”. Kehanet uyarınca karşılaştıkları zaman, Leukippos onların aktardıkları kehanetleri neşe içinde dinledi. Sonra, kendisiyle ilgili kehaneti bizzat tanrıya sordu. Tanrı ona şöyle yanıt verdi: “Leukippos, silah taşıyan akraba Magnesia halkını Thoraks Tepesi’ne, Amanthios Nehri’ne ve Eudymion karşındaki sarp Mykale Dağı’na ulaşmaları için, Pamphylialıların körfezine götür. Orada Mandrolytos’un evinde mutlu ve hayranlık uyandıran Magnesia’lılar surlarla çevrili kentlerde oturacaklar.”

Magnesia’da bulunmuş yazıt; Kern 1900, Yazıt No. 20:

Magnesia kuruluş mitosu ve Leukippos ile ilgili bir diğer yazıt ise yine Agora’nın batı stoasının güneyinde 1890’lı yıllardaki kazılar sırasında bulunmuştur⁷. Girit Birliği’ne ait olan bu yazıtta Giritliler ile Magnetler arasındaki kardeşlik bağları vurgulanırken, yazıtta Girit Adası’ndan Anadolu’ya geçecek kolonistler ve daha sonrasında iki bölge arasında karşılıklı sağlanacak imtiyazlardan bahsedilmektedir. Anadolu’ya geçişteki bu yolculuk için kolonistlere her bir Girit kenti, dört gümüş *talent*, yiyecek ve tanrılara sunularda bulunmak üzere kutsal objeler vermeyi taahhüt etmişlerdir. Ayrıca kolonistlerle birlikte gemilerle gönderilecek bu erzak dışında 500 okçunun, kadınların, erkeklerin ve çocukların yanı sıra rahip ve rahibelerin de bu yolculuğa eşlik edecekleri belirtilmiştir⁸. Anadolu’ya gerçekleşecek bu yolculuğun

⁷ Yazıtın orijinal metni ve çevirileri için bkz: Kern 1894: 14-15 (Grekçe Tam Metin); Kern 1900:16-17, Nr. 20 (Grekçe Tam Metin); Sumi 2004: 82-83 (İngilizce tam çeviri), Apendix Text no.3 (Grekçe Tam Metin); Unwin 2017: 178-180 (İngilizce Tam Çeviri).

⁸ Kern 1900: Nr.20: Satır 1-26.

önderliğini ise, diğer yazıtta geçtiği şekilde Leukippos’un yapacağı belirtilmiş ve 17 numaralı yazıtta vurgulandığı gibi, onun Glaukos soyundan geldiğini doğrulayacak şekilde, Leukippos bu yazıtta Lykialı sıfatı ile anılmıştır. Ayrıca bu yolculuk için her bir Girit şehri Leukippos’a da bir gümüş *talent* vermiştir⁹.

Atina’da Bulunmuş Dekret, IG II² 1091

Atina’da bulunmuş olan ve MS 2. yüzyıla ait olan bir *dekret*, imparatorluk tarafından Leukippos’un, Magnesia’nın kurucusu olarak resmileştirilmesi ve Thessalia’dan gelen Magnetlerin Anadolu’ya gelen ilk kolonistler olduğu vurgusu yapması açısından oldukça önemlidir¹⁰.

Yazıtlarda geçen tüm bu bilgilere göre; Lykialı olan ve Glaukos soyundan gelen Leukippos; anayurtları Thessalia olan Magnetleri, Delphi Apollonu’nun kehaneti ve bir süre birlikte yaşadıkları ve akrabalık kurdukları Giritlilerin de yardımı ve desteğiyle, Anadolu’ya ulaştırmış, Mandrolytos’un ülkesinde Anadolu’nun ilk kolonistleri olarak yeni kentlerini kurmalarını sağlamıştır. Ancak yazıtlarda yer almayan ve cevaplanması gereken bazı soruların açıklığa kavuşması gerekir: Magnetler nasıl Girit Adası’na gelmiştir? Leukippos kimdir ve nasıl Delphi’ye gelmiştir? Apollon’un Magnetler ve Leukippos ile ilişkisi nedir? Girit Adası’ndan Anadolu’ya geçiş sonrasında, neler yaşanmıştır? Mandrolytos kimdir? Yazıtlardaki bilgiler bu soruların tamamını yanıtlamayacak kadar sınırlıdır, ancak antik kaynakların aktarımları, kuruluş mitosunun eksik bazı noktalarını tamamlayacak ve bu sorulara yanıt verecek nitelikte bilgiler içermektedir.

MAGNESIA KURULUŞ MİTOSU İLE İLGİLİ ANTİK KAYNAKLARIN AKTARIMLARI:

Magnetlerin Kökeni, Thessalia-Delphi-Girit ile olan ilişkileri:

Magnetler ile ilgili ilk somut bilgiler Homeros’un anlatıları içerisinde karşımıza çıkmaktadır. Magnetler ve liderlerinin adları, Homeros’un Iliad’ında, sadece Troia savaşlarına katılan Akha müttefiklerinin sayıldığı II. bölümde “Gemiler Kataloğu”nda geçmektedir. Magnetler, Akhaların katalogda listelenen son müttefiki olarak gösterilmiştir¹¹. Bu bölümde, 17 numaralı yazıtta

⁹ Kern 1900: Nr.20: Satır: 27-30: “...Α[πέλ]λωνος τῷ Βυλκωνίω, δόμεν δὲ καὶ Λευ[κίπποι] τῆι Λυκίῳ τῷ καθαγεμόνι γενομένοι εἰς τὰν Ἀσι[αν Κρήτα]ς πάσας πόλεις ἀργυρίω τάλαντον· τὸ δὲ ψά[φισμα τ]ὸ ἐπὶ ἱερέως Ἀγαμέμνιος τῷ Δ[αμ]παιῶ...”

¹⁰ IG II² 1091: “ἀγαθῆι ν τύχηι. Λεύκιππος...”

¹¹ Homeros, Iliad, II: 748-750: “...Tenthredon’un oğlu Prothoos komuta eder Magnetlere. Peneios kıyılarında, yaprakları hışırdayan Pelion Dağı’nda otururlar. Çabuk koşan Prothoos

da geçtiği gibi¹², Peneios Nehri ve Pelion Dağı'ndan bahsedilerek Magnetlerin Thessalia'daki anavatanlarının lokalizasyonu yapılmaktadır.

Bir anlatıya göre¹³, Troia Savaşı'ndan sonra anavatanlarına doğru yelken açan Magnetler, ilk önce Troia'dan getirdiklerinin onda birini Delphi Apollon'una adanmışlar ve Delphi'ye yerleşmişlerdir. Daha sonra Girit'e geçmişler buradan ayrılmak istedikleri için de tanrıya sözlerini yerine getirmek adına Ionia ve Aiolia'ya geçmişler, kendilerine karşı gelenlerle savaşarak bu bölgede, Magnesia adında bir kent kurmuşlardır. Bir başka anlatıya göre¹⁴ ise Magnetlerin, Troia'dan Prothoos'un önderliğinde ayrıldıktan sonra Euboa Adası'ndaki Kapherus'ta gemileri kaza geçirmiş ve Girit Adası'na kadar sürüklenerek, Girit'e yerleşmişlerdir. Bu iki anlatı, Magnetlerin Delphi ve Girit ile olan ilişkisine vurgu yapmakta ve yazıtlarda geçen bilgileri doğrulamaktadır. Antik yazarlardan Strabon, Magnetlerden bahsederken, Anadolu'daki kent Thessalia ve Girit kolonisi olduğunu vurgulayarak Delphi etkisini ortadan kaldırmıştır¹⁵. Ancak Athenaios ise bunun tam tersi Anadolu'da kent kuran Magnetleri Delphi'nin kolonistleri olarak göstermiştir¹⁶.

Leukippos'un Kimliği, Mandrolytos'un Kızı ile olan Aşk, Magnetler ile Apollon arasındaki İlişki:

MÖ. 30 yıllarında yaşamış Parthenius'un; MÖ 3. yüzyılda yaşamış Kolophonlu Hermesianax'ın "Leontin" eserinden aktardığı bir aşk hikâyesi içerisinde Leukippos ismi karşımıza çıkmaktadır¹⁷. Bu anlatıda Leukippos'un kimliği, Girit'e geliş nedeni hakkında bilgiler almak mümkündür. Mitosa göre, Ksanthios'un oğlu ve Bellerophon soyundan gelen Leukippos, Lykialılar arasında güçlü ve savaşçı kişiliğiyle ün yapmıştır. Ancak anlatıya göre, tanrıça Aphrodite'nin gazabı sonucu öz kız kardeşine âşık olur. Bu aşkın dramatik sonu, Leukippos'un kendi topraklarından, Lykia'dan ayrılmasına neden olacaktır. Leukippos, babasından gizli bir şekilde, kız kardeşinin odasında babası kız kardeşinin odasına gelir. Leukippos'un babası Ksanthios, kendi öz kızını karanlık odada, kızının odada bulunan gizli aşığı zannederek yanlışlıkla öldürecek, sevgilisi, yani kız kardeşi ölen Leukippos ise babasını, sevgilisinin (kız kardeşinin) katilini, karanlık odada babası olduğunu bilmeden yanlışlıkla öldürecektir. Oldukça

dramatik olan bu hikâyenin sonunda ülkesinden ayrılmak zorunda kalan Leukippos kendisini, Girit'te bir grup Thessalialı'nın önderi olarak bulacaktır. Anlatıya göre, daha sonra ada sakinleri tarafından Ephesos yakınlarındaki Kriteneion'u kurmaları için Giritlilere yardımcı olmuştur. Apollon'un kehaneti üzerine ise Kral Admetos tarafından gönderilmiş olan kolonistlerin lideri olarak Mandrolytos'un kentini kuşatacaktır. Magnesia'daki yazıtlarda Anadolu'ya geçtikleri zaman zarfında geçen olayların eksik akışı yine bu mitosta karşımıza çıkar. Bu anlatıya göre, Kral Mandrolytos'un kızı Leukophrye, Leukippos'a âşık olacak ve kenti; babasının düşmanlarına, Magnetlere teslim edecektir. Parthenius'un aktarımından öğrendiğimiz yeni bilgi, Leukophrye ismidir. Leukophrye aşığına, Leukippos'a kenti kurmasında yardım etmiş ve zafer getirmiştir. Yazıtlarda geçen Lykialı Leukippos veya Glaukos soyundan gelen Leukippos vurgusunun arkasındaki hikâye olarak da savaşçı Leukippos'un yüz kızartıcı bir hata yüzünden topraklarını terk etmek zorunda kalışı, Girit Adası'na geliş nedeni olarak gösterilmiştir. Bu anlatım içerisinde ise, yine Apollon'un Magnetlere yardımının arkasında yatan sebebi açıklamak için de bir ipucu verilmektedir: Kral Admetos...

MS 200'lerde yaşamış Antoninus, Kral Admetos ile tanrı Apollon arasında geçen bir mitostan bahsetmektedir¹⁸. Anlatıya göre, Admetos'un kızı Perimele ile Argos'un oğlu Phrixus'un oğullarının ismi Magnes'dir. Magnes, Thessalia yakınlarında yaşamaktadır. Yaşadığı topraklar da isminden dolayı insanlar arasında Magnesia olarak anılmaktadır. Magnes'in Hymenaeus isimli bir oğlu vardır. Güzelliğinden dolayı ünlenmiş olan bu oğlana Apollon âşık olur, bu nedenle de Apollon Magnes'in evinden hiç ayrılmamaktadır. Anlatı Hermes ve Apollon arasında geçen farklı bir hikâye ile devam eder. Ancak mitosun başında anlatılanlar, tanrı Apollon'un Thessalia kralı Admetos'un torunu, Magnes'in oğlu Hymenaeus ile olan aşk hikâyesini vurgulamakta, belki de bu mitos tanrı Apollon'un, Magnetlere yeni kentlerini kurmaları adına yardım etmesinin arkasındaki gizli bağı bizlere yansıtmaktadır.

Kral Mandrolytos ve kızı Leukophrye:

Yazıtlarda geçen ve Leukippos önderliğinde Girit'ten hareket eden Magnetlerin kuracağı kentin yer aldığı bölgenin kralı olarak aktarılan Mandrolytos, 17 numaralı yazıtı da doğrulayacak şekilde sadece Partenius'un, anlatısında karşımıza çıkmaktadır. Bu anlatıda, yukarıda da bahsettiğimiz şekilde, yazıtlarda adı hiç geçmeyen Kral Mandrolytos'un, babasına ihanet ederek kentin kapılarını aşığı Leukippos'a açan Leukophrye'nin ismi geçmektedir¹⁹.

önderleridir onların, buyruğunda kırk tane kara gemi var..."

¹² Kern 1900: Nr.17, Satır: 20-25: "...ἀλλὰ χρεῶγ γαιῆς ἀπ[ὸ π] ατρίδος ἄλλοθι νεῖσθα[ι] πατρί δ' ἐμῶι καὶ ἐμοὶ [καὶ] συγγόνωι ὧδε μ[ε]λ[η]ήσει μή τι χερειότερα μ βῶλ[ο]μ M[ά]γνητα δάσσασθαι χῶρας ἢς Πηνεῖδός ἔχει κα[ὶ] Πήλιον αἰπύ..."

¹³ Konon, Diegesis:29.

¹⁴ Apollodoros, Bibliothek: e6.15a.

¹⁵ Strabon, Geographika: 14.1.11.

¹⁶ Athenaios, Deipnosophistai: 4.173.

¹⁷ Parthenios, Erotika Pathemata: 5 (Leukippos).

¹⁸ Antoninus Liberalis, Metamorphoses: 23 (Battos).

¹⁹ Parthenios, Erotika Pathemata: 5 (Leukippos).

Leukophrye ile ilgili bilgiler antik kaynaklarda bununla sınırlı değildir. Eusebios²⁰ ile Alexandria'lı Klement'in²¹, MS. 1 yüzyıl'da yaşamış Myndoslu Zeno'ya dayandırdıkları anlatıları içerisinde, birçok kahramanın diğer birçok kutsal alanda olduğu gibi Magnesia'daki Artemis Tapınağı (veya kutsal alanı)'nın altında da, Leukophryene²² isimli bir kadın kahramanın, nymphe'nin veya bir rahibenin, anıtının (mezarının) olduğu belirtilmiştir.

Hellenistik Dönem'de Magnesia'nın baş tanrı(ça)sı Artemis'in *epithetinin* hem sikkelerde, hem yazıtlarda Leukophrys, Leukophryene olduğu kesin olarak bilinmektedir²³. Büyük bir olasılıkla Artemis'in sıfatı olarak eklenen Leukophryene aslında Leukippos'un aşığı Leukophrye'nin etimolojik bir yansımasıdır. Magnesia'daki hiçbir tanrı(ça)ya verilmemiş olan Artemis Leukophryene'nin *nikephoros* (Zafer Getiren) sıfatı da²⁴ belki kuruluş mitosuna, Mandrolytos'un kentini kuşatmalarına yardımcı olarak "zafer getiren" Leukippos'un aşığına bir gönderme yapmakta, tanrıça Artemis ile birlikte Leukophrye ölümsüzleştirilmekte ve belki de tanrılaştırılmaktadır. Bu durumda da Zenon'un anlatısında geçen ve Artemis Kutsal Alanı'nda olduğu belirtilen anıt (mezar); belki de, tanrılaştırılmış, Artemis ile senkretize edilmiş, kahraman Leukippos'un aşığı, kahraman Leukophrye'nin bir "*Heroon*"u olarak düzenlenmişti.

Ksenophon'un anlatısında, Magnesia'nın eski ismi olarak karşımıza Leukophrys ismi çıkmaktadır²⁵. Ancak diğer bazı antik kaynaklar Leukophrys isminin Tenedos Adası'nın eski ismi olduğunu da belirtmiştir²⁶. Magnesia'nın Tenedos ile ilişkisi için bir şey söylemek çok zordur, ancak Ksenophon'un aktarımındaki Magnesia'nın eski adının yine Leukippos'un aşığı Leukophrye ismi ile etimolojik benzerliği açık olarak görülmektedir.

Plinius ise, Magnesia'nın eski isimlerinden bahsederken Mandrolitia ismini anmaktadır²⁷. Anlatıda bahsi geçen bu ismin yazıtlarda anılan Mandrolytos'un kral olduğu kent ile ilişkisi olduğunu söylemek ise yanlış olmayacaktır.

Antik kaynakların verdikleri bu bilgiler, görüldüğü gibi, kuruluş mitosundaki birçok eksik yanı tamamlar niteliktedir. Her ne kadar birbirleriyle farklılık gösteren ve çelişen anlatılar yer alıyorsa da, aktarılan bilgiler bütüne baktığımız zaman yazıtta geçen bilgiler ile paralellik göstermeleri açısından oldukça önemlidir. Antik kaynakların bu anlatıları bize, tüm Akdeniz Dünyası'nı kapsayan bir coğrafyada; Lykia'dan Thessalia'daki Magnesia'ya, Troia'dan Delphi'ye, Girit'ten Mandrolitia'ya, Leukophrys'ten Magnesia'ya kadar geçen uzun bir serüvenin kilit parçalarını ve sahnelerini sunmuştur (Harita 1). Aynı zamanda Magnes'in oğlu Hymenaeus, Apollon, Leukippos, Leukophrye, Magnetler ve Mandrolytos gibi başrol oyuncularını daha da yakından tanımamıza olanak sağlamıştır. Kuruluş mitosunun antik yazarlar ve yazıtlar üzerindeki anlatılanlarından karşımıza çıkan boyutu bugün için bu kadardır. Ancak arkeolojik buluntular arasındaki Magnesia kent sikkeleri ise, kentin kuruluş mitosunun alegorik yolla görselleşmesini sağlamaktadır. Sikkeler üzerindeki seçilmiş spot sahneler ve detaylar, yazıtlarda, antik kaynaklarda anlatılan kuruluş mitosunun bilmediğimiz, eksik kalmış bölümleri ile mitosun bilinen önemli bölümlerini ortaya koyacak nitelikte ipuçları taşımakta ve bu bölümleri görselleştirmektedir²⁸.

KURULUŞ MİTOSU İLE İLGİLİ MAGNESİA KENT SIKKELERİ:

Magnesia kent sikkeleri içerisinde kuruluş mitosuna ile ilişkilendirilebilecek en önemli tip bir yüzünde ata binmiş bir erkek figürü betimlenmiş sikkelerdir. MÖ. 4 yüzyıldan itibaren basılmaya başlanmış olan bu sikke grubu, Roma Dönemi içlerine kadar diğer yüzünde farklı betimlemelerle birlikte basılmaya devam etmiştir²⁹. Araştırmacılar tarafından Magnetlerin kurucu kahramanı Leukippos olarak değerlendirilen³⁰ bu atlı figürün yer aldığı sikkeler

²⁰ Eusebios, Praeparatio evangelika: 2.6.1.

²¹ Klementis (Alexandria), Protepticus: 3.4.

²² Her ikisinin metninde de, Mandrolytos'un kızı Leukophrye belki yanlış belki de bilinçli olarak Leukophryene olarak verilmiştir.

²³ The Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft (RE), "Leukophry, Leukophryne, Leukophryene, Leukophrys,": 2000-2009.

²⁴ Kern 1900: Nr.100b: Satır 41: "...Ἀρτέμιδος Λευκοφρυηνῆς Νικηφόρου..."

²⁵ Ksenophon, Hellenika: 3.2.19; 4.8.17.

²⁶ Konon, Diegeseis: 28; Suda, Lexicon: tau310.

²⁷ Plinius, Naturalis Historia:5.31.3. Konuyla ilgili değerlendirme için bkz: Rayet/Thomas 1877: 121, dn. 1.

²⁸ Magnesia sikkeleri ile ilgili araştırmalar için bkz: Imhoof-Blumer 1883; Schultz 1974; Schultz 1975; Kinns 2004; Kinns 2006; Bijovsky 2009; Tekin 2009; Tekin/Yılmaz 2016; Sikke kataloglarındaki Magnesia kent sikkeleri için bkz: BMC 1892; SNG Copenhagen 1946; SNG von Aulock 1960; SNG Tübingen 1989; SNG München 1995; SNG Turkey I 2002.

²⁹ Roma İmparatorluk Dönemi başında da, Augustus Dönemi'nde bir yüzünde "Sebastos" yazısı ile birlikte denizati, diğer yüzde de Hellenistik Dönem sikkelerine benzer şekilde süvari betimlemesinin yer aldığı görülmektedir. Bu sikke gurubuna ilerideki sayfalarda tekrar değinilecektir. Bu çalışma içerisinde bkz. Resim 7. Augustus Dönemi, Magnesia Sikke örnekleri için ayrıca bkz. Schultz 1975: 44, Taf.4.61-62.

³⁰ Süvari olarak gösterilmiş bu betimlemedeki kişinin kent kurucusu Leukippos olduğunu ilk öne süren Rayet'dir. Rayet/Thomas 1877: 142, Fig. 37; Kern'de aynı görüşü savunmuştur: Kern 1900: 17-18; Magnesia'ya ait olan bu sikkeler daha sonra iki önemli define içerisinde literatüre tanıtılmıştır: Kinns 2004; Tekin 2009; Tekin/Yılmaz 2016

Harita 1: Kuruluş Mitosu ile İlgili Antik Merkezler / *The Ancient Cities of the Foundation Myth.*

üzerinde, detaylarda bazı farklılıklar olduğu görülmektedir. Kimi sikkelerde sadece mızrak ve *petasos* giymiş, pelerinli, uzun pantolonlu, “Thessalialı” bir ikonografi içerisinde (Res.1)³¹ betimlenen Leukippos, kimi sikkelerde mızrak, kalkan ve miğfer giymiş, uzun sandaletli bir savaşçı ikonografisindedir (Res.2)³². Bazı sikkelerde mızrağını gittiği yöne doğru saldırı pozisyonunda tutmuş ve atını şaha kaldırırken (Res.2) ya da mızrağını düz tutarak, atını dörtnala sürerken (Res.1) kimi sikkelerde ise mızrağını yukarı doğru kaldırmış pozisyonda atıyla birlikte rahvan yürüyüşünde betimlenmiştir³³.

Süvari betimlemesine sahip sikkelerin bazılarının arka yüz betimlemelerinde de farklı tipler ile karşılaşılmaktadır. Bu sikke grubunun bazılarında arka yüzde yer alan süvari betimlemesi, ön yüzde Artemis portreleri ile birlikte verilmiştir (Res.3)³⁴. Bazı sikkelerde ise, ön yüzde süvari, arka yüzde ise ayaklarına bir yılanın dolandığı Delphi Apollonu ile ilişkilendirilebilecek üçayak karşımıza çıkmaktadır (Res.4)³⁵. Apollon portresi ve üçayak ile bütünleştirilmiş örnekler kuruluş mitosundaki hikâyenin başlangıcının ve Delphi Apollonu’nun mitos içerisindeki rolünün yine alegorik bir anlatımı olarak değerlendirilebilir. Leukippos’u görevlendiren Delphi’deki Apollon Phytios’tur. Bu yolculukta Leukippos’un; Apollonun, kız kardeşinin ve babasının desteğini göreceğini, 17 numaralı yazıtta geçtiği şekliyle çok açık olarak belirtilmiştir. Buna bağlı olarak Apollon ile ilişkili

(Oğuz Tekin tarafından yapılan, son iki yayın definenin tam bir katalog çalışması olarak yayınlanmamıştır. Her iki çalışma da bir ön rapor niteliğinde ve daha çok sikkeler üzerindeki memur isimlerinin literatüre sunulması kapsamındadır.)

³¹ Catalogue BNF Gallica, Waddington.1717 (16-8-47): <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b85188959?rk=1845502;4> (14.12.2018)

³² Catalogue BNF Gallica, M 4749 (16-8-40): <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b85188885?rk=300430;4> (14.12.2018); Literatürdeki benzer tipler için ayrıca bkz: SNG München 1995: 586-590, 594-600; KINNS, P. 2004: Nr. 1-48; SNG Turkey I 2002: 414-422.

³³ Kinns 2004:38-39. Ayrıca bu sikkenin görseli için bu

çalışmanın ilerideki sayfalarına, bkz. Resim 8.

³⁴ SNG München 1995: 605; SNG Turkey I 2002: 425; Kinns 2006: Pl.13-4.

³⁵ Catalogue BNF Gallica, M 4749 (16-8-40): <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b85188885/f2.double> (14.12.2018); Literatürdeki benzer tipler için ayrıca bkz: IMHOOF-Blumer 1883: 291, no: 89; Rayet/Thomas 1877: Fig.35; Kinns 2006: Pl.13.2.

Resim 1: Magnesia Sikkesi, Leukippos (Ön Yüz) ve Hörgüçlü Boğa-Zebu (Arka Yüz) / *Coin of Magnesia, Leukippos (Obverse) and Humped Bull - Zebu (Reverse)*

Resim 2: Magnesia Sikkesi, Leukippos (Ön Yüz) ve Hörgüçlü Boğa-Zebu (Arka Yüz) / *Coin of Magnesia, Leukippos (Obverse) and Humped Bull - Zebu (Reverse)*

Resim 3: Magnesia Sikkesi, Artemis (Ön Yüz) ve Leukippos (Arka Yüz) / *Coin of Magnesia, Artemis (Obverse) and Leukippos (Reverse)*

uçayağın ve Artemis portresinin Leukippos'un betimlendiği sikkelerin diğer yüzünde yer alıyor olması kuruluş efsanesinin yazıtta geçen kısmı ile paralellilik göstermektedir.

Yukarıdaki sikke tiplerine benzer şekilde, Magnesia sikkeleri arasında, arka yüzünde atlı Leukippos ile birlikte, ön yüzde Athena başı ile darp edilmiş sikkeler de yer almaktadır

(Res.5)³⁶. Bu sikkeler ise yazıtlarda ve antik kaynaklarda

³⁶ CatalogueBNF Gallica, Fonds général.1426(16-9-10): <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8518917f?rk=729617;2> (14.12.2018); Literatürdeki benzer tipler için ayrıca bkz: Rayet/Thomas 1877:132, Fig.31; BMC 1892: 163, 44-45; SNG Copenhagen 1946: 849-850; SNG von Aulock 1960: 2043; SNG Tübingen 1989: 2947-2955; SNG München 1995: 606-608; SNG Turkey I 2002: 426-437; Kinns 2006:

Resim 4: Magnesia Sikkesi, Leukippos (Ön Yüz) ve Apollon-Üçayak (Arka Yüz) / *Coin of Magnesia, Leukippos (Obverse) and Apollo-Tripod (Reverse)*

Resim 5: Magnesia Sikkesi, Athena (Ön Yüz) ve Leukippos (Arka Yüz) / *Coin of Magnesia, Athena (Obverse) and Leukippos (Reverse)*

geçmeyen, ancak kuruluş mitosundaki önemli bir boşluğu dolduracak niteliktedir. Ne yazılarda ne de antik kaynaklarda Athena'nın bu mitostaki rolü ve Leukippos veya Magnetler ile olan ilişkisi ile ilgili hiçbir ipucu yer almamaktadır. İlk kez bu sikkelerden bir örnek yayınlayan Rayet, bu sikkelere de bağlı olarak, Magnesia'da geniş kapsamlı kazılar daha henüz gerçekleştirilmemişken, kentte Athena kültürünün çok önemli bir yer tuttuğunu ve Magnesia'da tanrıçanın bir tapınağı olması gerektiğini ileri sürmüştür³⁷. Gerçekten de Rayet'nin yorumunu doğrular şekilde, Magnesia'da Humann Dönemi tiyatro kazılarında bulunmuş bir arşitrav üzerindeki yazıt, Athena'nın "kentlin koruyucusu" veya "zafer getiren" sıfatıyla Magnesia'da tiyatro tepesinde bir "tholos"unun olduğunu ortaya koymuştur³⁸. Aynı zamanda tholos dışında, Agora'nın batı stoasında, Athena için düzenlenmiş ve içerisinde iki adet mermer Athena heykelinin de bulunduğu bir kült odası, yine Humann Dönemi kazıları sonucunda ortaya çıkartılmıştır³⁹.

Bu bilgilere dayanarak, Magnesia'da Athena kültürünün önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Ancak, Athena'nın kuruluş mitosundaki rolü nedir? Roma Dönemi'nde basılan bir kent sikkesinin arka yüzünde solda bir tabure üzerinde oturan tanrı Hephaistos sağ tarafta ise miğferli, kalkanlı tanrıça Athena figürü betimlenmiştir (Res. 6)⁴⁰. İkisinin ortasında ise Hephaistos'un bir uzun sehpa üzerinde bir miğferi işlediği görülmektedir. Bu sahne tanrıça Athena'nın mitosları içerisinde yer alan ve genellikle de kahramanlık mitosları ile ilgili bir sahne olarak bilinmektedir. Sahnede tanrıça Athena, tanrı Hephaistos'a bir miğfer yaptırmaktadır. Muhtemelen bu yaptırılan miğfer, Leukippos için olmalı, Leukippos'un Anadolu'da Magnetlerin önderi olarak kuracağı yeni kentin kuruluşunda çıkacak savaş için hazırlanmış olmalıdır. Tanrıça Athena, Leukippos'un Anadolu'ya gelişte silahlanmasını sağlayarak kahramanın arkasında olmuş ve Mandrolytos ile olan mücadeleyi kazanması adına onu tanrı Hephaistos'un yaptığı özel savaş gereçleri ile donatmış olmalıdır. Leukippos'un kahraman sıfatı Akdeniz dünyasındaki diğer önemli kahramanlar için

Pl.13.5, B.

³⁷ Rayet/Thomas 1877:132.

³⁸ Von Gaetringen 1894: 46-47; Kern 1900: 141, Nr.241: "Απολλ[λώνιος] Ἐπιπρά[του ἀνέθηκε]ν τὸν θόλ[ο]ν Ἀθη[νῶ]ν Πολιούχ[ω]"; Bingöl 1998: 76; Bingöl 2007: 176-177.

³⁹ Humann/Kohte/Watzinger 1904: 5.

⁴⁰ RPC Online, Volume VI, 5224: <http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/6/5224/> (14.12.2018); Literatürdeki benzer tipler için ayrıca bkz: Schultz 1974: 39-40, Taf.23, Kat.no:307, 481-482.

Resim 6: Magnesia Sikkesi, Hephaistos ve Athena (Arka Yüz) / Coin of Magnesia, Hephaistos and Athena (Reverse)

Resim 7: Magnesia Sikkesi, Denizatı (Ön Yüz) ve Leukippos (Arka Yüz) / Coin of Magnesia, Capricorn (Obverse) and Leukippos (Reverse)

de olduğu gibi Athena'nın koruyuculuğu ile bu şekilde perçinleştirilmek istenmiştir. Yukarıda adına bir arşitrav üzerinde rastladığımızı belirttiğimiz tanrıçanın Magnesia'da "koruyucu/zafer getiren" sıfatı ile anılmış ve adına *tholos* planlı bir tapınak yaptırılmış olması da kuruluş mitosundaki rolü ile uygun düşmektedir.

Atlı Leukippos betimlemesinin Hellenistik Dönem örneklerini takip eden Roma Dönemi'ndeki ilk örneği Augustus Dönemi'nde, basılmıştır (Res. 7)⁴¹. Augustus'un önemli sembollerinden bir tanesi olan denizatının "*sebastos*" yazısı ile bu sikkelerin diğer yüzünde yer alması, Apollon, Artemis ve Athena'dan sonra imparatorluğun, yani tanrılaştırılmış Augustus'un, Leukippos'un arkasında ve bu mitosu destekler nitelikte olduğunu alegorik yolla göstermektedir. Bu örnek hem doğu eyaletlerindeki Roma'nın ve imparator Augustus'un hem de Magnesia'nın kurucusunun imparatorluk tarafından bu yolla resmen tanınmasıyla Magnesia kentinin, Roma Dönemi Akdeniz dünyasındaki propagandasına işaret etmektedir. Bu karşılıklı propaganda hem Roma İmparatorluk yönetimi

hem de Magnesia adına Panhellenik dönemde resmiyete bağlanmıştır. Antonius Pius Dönemi'ne ait Atina'da bulunmuş bir *dekret* içinde, Leukippos onurlandırılmıştır⁴².

Hellenistik Dönem Leukippos sikkelerine geri dönecek olacak olursak, bu gruba ait sikkelerdeki büyük bir çoğunluğu arka yüzlerinde "hörgüçlü boğa" betimlemesi yer alan sikkeler oluşturmaktadır⁴³. Bu sikkelerin çoğunluğunda, arka yüzde yer alan boğa figürünün kimliğini belirtecek şekilde, boğanın, buğday başağı ile meander motifi ile birlikte betimlendiği görülmektedir⁴⁴. Buğday başağının, 17 numaralı yazıtta Apollon'un belirttiği şekilde, "buğdayı bol toprakları" simgelediği⁴⁵, yine boğanın bastığı "meander" motifinin de, yazıtta geçtiği

⁴² IG II2 1091: "ἀγαθῆι ν τύχηι. Λεύκιππος..."

⁴³ Rayet/Thomas 1877: Fig.37; SNG Tübingen 1989: 2928-2941; BMC 1892: 161 vd, 19-35; SNG Copenhagen 1946: 811-823, 826-840; SNG München 1995: 586-590, 594-600; SNG Turkey I 2002, 414-422.

⁴⁴ Bu çalışmada içerisinde, ilerideki sayfalarda bkz. Resim 9.

⁴⁵ Atina'dan sürülen ünlü Themistokles'in seçeceği kentler arasında yer alan Magnesia, diğer kentlerden farklı olarak ekmeği ile anılmaktadır, bkz. Strabon: 14.1.10. Strabon'un bu aktarımı bize MÖ 5. yüzyılda kentin ve bölgenin buğdayının önemli olduğunu gösterecek kanıtlardan bir tanesidir.

⁴¹ Catalogue BNF Gallica, Waddington.7124 (16-9-62): <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b85189962?rk=171674;4> (14.12.2018); Literatürdeki benzer tipler için ayrıca bkz: Imhoof-Blumer 1883: 292, no: 92; Schultz 1974: 44, Taf.4.61-62.

Resim 8: Magnesia Sikkesi, Leukippos (Ön Yüz) ve Hörgüçlü Boğa-Zebu (Arka Yüz) / Coin of Magnesia, Leukippos (Obverse) and Humped Bull - Zebu (Reverse)

Resim 9: Magnesia Sikkesi, Leukippos (Ön Yüz) ve Hörgüçlü Boğa-Zebu (Arka Yüz) / Coin of Magnesia, Leukippos (Obverse) and Humped Bull - Zebu (Reverse)

şekilde, “bol kıvrım yapan” nehri, yani Menderes Nehri’ni simgelediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu iki öğeyi birlikte düşündüğümüz zaman, Leukippos’un karşısında, Apollon’un hedeflediği, yeni kentlerini kuracakları bereketli topraklar bulunmaktadır. Anlaşıldığı üzere, bu toprakların sahibi ise antik kaynaklarda ve yazıtlarda geçen Mandrolytos’un alegorik bir şekilde gösterimi “hörgüçlü boğa” olmalıdır. Bu detaylardan yola çıkarak ön yüzde Magnetlerin önderi Glaukos soyundan gelen Leukippos, arka yüzde ise Magnetlerin kentlerini kuracağı toprakların sahibi Mandrolytos’un üzerine doğru saldırıya geçmiştir. Bu guruba giren sikkeler arasında bir diğer tipte ise, süvari elindeki mızrağı saldırı pozisyonunun aksine dik bir şekilde tutmaktadır. Bu gruptaki sikkelerin arka yüzlerini incelediğimiz zaman ise diğer tüm örneklerden farklı olarak boğanın sola süvariye arkasını dönük şekilde dört ayağı üzerinde durduğu görülmektedir (Res.8)⁴⁶. Bu sahne ise mücadelenin henüz başlamasından önceki bir durumu betimlemek adına görselleştirilmiş olmalıdır. Diğer sikkelerde ise mücadele başlamış hatta sonuçlanmış,

⁴⁶ Asia Minor Coins, Coin ID:7416 (Kuenker Auc. 133 (10/2007), lot 7583): <http://www.asiaminorcoins.com/gallery/displayimage.php?pid=7416> (14.12.2018); Literatürdeki benzer tipler için ayrıca bkz: Kinns 2004: Nr.38-39.

Leukippos galip gelmiş, hörgüçlü boğa yani Mandrolytos yenilmiş, iki ön bacağının pozisyonundan anlaşılacağı üzere diz çökerek yığılma pozisyonunda⁴⁷ geçmiştir (Res.9)⁴⁸.

⁴⁷ Farklı olarak, sikke kataloglarında ve araştırmalarda bu pozisyon, “boğanın tos atma” yani “saldırıya geçme” pozisyonu olarak açıklanmış daha sonraki çalışmalarda da genel geçer bir görüş haline gelmiştir. Örneğin bkz: SNG München 1995: 586: “...Rs. ΜΑΓΝ, i.A. ΕΡΜΟΚΡΑΤΗΣ / Monogramm 30; Zebustier nach l. Stoßend, dahinter Ähre; das Ganze in Mäanderrahmung. – Oktobol...”; SNG Turkey I 2002: 420: “...Rev. ΜΑΓΝ above humped bull butting l.; in exergue magistrate’s name; all within Meander circle.”; Tekin/Yılmaz 2016: 26 “...Sikkelerin ön yüzlerinde sağa doğru giden ve elinde uzun bir mızrak tutan bir süvari (kentlin efsanevi kurucusu Leukippos?), arka yüzlerindeyse tos vurma pozisyonunda hörgüçlü bir boğa ile biri yukarıda, diğeri aşağıda zemin çizgisinin altında olmak üzere iki yazı vardır...” Magnesia boğalı sikkelerini, detaylı incelediğimiz zaman, bu pozisyonun “tos atma” yani “saldırı” pozisyonunda değil de yukarıda da belirttiğimiz şekilde “yığılma”, “düşme” pozisyonunda olduğu akla daha yakın gelmektedir. İlerideki sayfalarda konuyla ilgili olduğunu düşündüğümüz hörgüçlü boğanın farklı sahneler içerisinde de aynı pozisyonda olduğu, bir bacağını dirsekten kırarak yerde yığılmış pozisyonda olduğu ayrıca dikkat edilmesi gereken bir diğer husustur. Bunun için bu çalışmada bkz. Resim 11.

⁴⁸ Gorny & Mosch Giessener Münzhandlung, Auction 175,

Resim 10: Magnesia Sikkesi, Leukippos ve Sunak önünde Mandrolytos (Arka Yüz) / *Coin of Magnesia, Leukippos and Mandrolytos in front of the altar (Reverse)*

Resim 11: Magnesia Sikkesi, Leukippos ve mağara önünde Hörgüçlü Boğa-Zebu (Arka Yüz) / *Coin of Magnesia, Leukippos and Humped Bull - Zebu in front of a cave (Reverse)*

Roma Döneminde, Mandrolytos ile Leukippos arasındaki mücadelenin personifikasyon şekliyle anlatıldığı sikke tipleri de yer almaktadır. Bu sikkelerin arka yüzünde yine atlı ve pelerinli bir süvari, ateş sunağı önünde dua eder pozisyonda diz çökmüş olan sakallı bir erkek figürü yer almaktadır. Süvari atını şaha kaldırmış, mızrağı ve köpeği ile saldırı pozisyonda betimlenmiştir (Res. 10)⁴⁹. Kahraman figürleri ile vazgeçilmez olan köpek figürü bu sikkelerde Leukippos'u betimleyecek bir anlatım olmalıdır. Ateş sunağı önünde dua eden pozisyonda olan sakallı figür ise yine Mandrolytos'un alegorik anlatımlarından bir tanesi olarak düşünülmelidir.

Yine Roma Dönemi sikkeleri arasında Leukippos olması muhtemel bir erkek figürü, bir mağara olması muhtemel bir alanın önünde boynundan bağlı hörgüçlü bir boğanın arkasında boynuna dolanmış halatı tutacak şekilde betimlenmiştir (Res.11)⁵⁰. Boğanın ön ayaklarından birisinin dirsekten kırılmış şekilde gösterilişi ile Hellenistik Dönem sikkelerindeki hörgüçlü boğanın Leukippos'un saldırısı sonucundaki yeniliş pozisyonu ile benzerliği oldukça önemlidir. Bu sikke grubu Apollon-Hylai Kutsal Alanı ile ilişkilendirilen sikke grubudur⁵¹. Bu betimlemenin belki de Mandrolytos-Hörgüçlü Boğa alegorisinde olduğu gibi kuruluş efsanesindeki hikâyenin Roma Dönemi'nde de hörgüçlü bir boğanın Apollon'a kurban olarak verilmesi ile ilişkilendirilebilir.

Lot: 132, 09.03.2009: <https://www.acsearch.info/search.html?id=586105> (14.12.2018); Literatürdeki benzer tipler için ayrıca bkz: SNG München 1995: 586-590; SNG Turkey I 2002: 411-418; Kinns 2004: No:36.

⁴⁹ Catalogue BNF Gallica, Fonds général.1504, (16-11-27):<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b85189962?rk=171674;4> (14.12.2018); Shultz bu betimlemedeki süvarinin haklı olarak Leukippos olduğunu ileri sürmektedir. Benzer örnekler için bkz: Schultz 1974: 227-229, Taf.29.1-3; Schultz 1975:42, Taf.13-14,19,25; Kat. No. 165-166, 240, 338.

⁵⁰ Catalogue BNF Gallica, Fonds général.1574 (16-12-32):<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8519065q?rk=2897010;0> (14.12.2018); Literatürdeki benzer tipler için ayrıca bkz: Schultz 1975: Kat. No.186,488, Taf. 15, 33; SNG München 1995: 652

⁵¹ Bingöl 2008:10-11, Abb.11; D'Andria, farklı bir yorum yaparak ve Hierapolis'teki örnekten de yola çıkarak, Magnesia sikkelerindeki bu mağaranın ve boğanın, Apollon ile ilişkili değil de, bir Plutanaion ile ilişkili olduğunu açıklama yoluna gider: D'Andria 2014: 42, Res.27.

Resim 12: Magnesia Sikkesi, Apollon (Ön Yüz) ve Hörgüçlü Boğa-Zebu Protomu (Arka Yüz) / *Coin of Magnesia, Apollo (Obverse) and the protom of the Humped Bull-Zebu (Reverse)*

Resim 13: Magnesia Sikkesi, Apollon (Ön Yüz) ve Hörgüçlü Boğa-Zebu ve At Protomları (Arka Yüz) / *Coin of Magnesia, Apollo (Obverse) and the protoms of the Humped Bull-Zebu and the horse (Reverse)*

Bu görüşümüzü destekler nitelikte bir diğer sikke gurubu ise yine Magnesia'nın Hellenistik Dönem darplarında karşımıza çıkmaktadır. Ön yüzde Apollon portresi, arka yüzde ise ön ayakları hem Hellenistik Dönem'de süvarinin saldırdığı hem de Roma Dönemi'nde mağara önünde bağlı olan boğa ile benzer pozisyonda, ancak protom olarak betimlenmiş yine meander bezekli hörgüçlü boğa figüründe de görülmektedir (Res.12)⁵². Roma Dönemi'nde ve Hellenistik Dönem'de karşımıza çıkan bu iki sikke tipi de Leukippos ile Mandrolytos arasındaki mücadelenin tanrı Apollon ile ilişkisini vurgulamaktadır. Ünik bir sikke üzerinde ise, arka yüzde yer alan boğa protomu arkasındaki at başı, tüm bu yorumlarımızı doğrular niteliktedir (Res.13)⁵³.

Roma Dönemi sikkelerinde bir diğer tip üzerinde ise kuruluş mitosu ile ilgili yine bir personifikasyon anlatım karşımıza çıkmaktadır (Res.14)⁵⁴. Bu sikkelerin arka yüzlerinde iki silahlı savaşçının mücadelesi betimlenmektedir. Muhtemelen solda mücadeleyi kazanan Magnetlerin lideri Leukippos, sağda ise mücadeleyi kaybeden Mandrolytos betimlenmiş olmalıdır.

Son yıllarda bulunmuş olan ve yukarıdaki tipe çok benzeyen bir Magnesia sikkesi üzerinde bu sikke tipinin değişik bir versiyonu karşımıza çıkmaktadır. Bu ünik versiyonda yine benzer şekilde mücadele eden iki savaşçı muhtemelen solda ayakta Leukippos, sağda ise yenik düşen Mandrolytos yer almaktadır. Ancak bu sikke üzerinde farklı olarak iki figürün ortasında *prostylos* düzende bir tapınak içerisinde muhtemelen bir kült heykeli ayakta durur vaziyette betimlenmiştir. Bu sikkenin literatüre tanıtılmasını sağlan Bijovsky bu sikkenin ortasında yer alan tapınağın ve kült heykelinin tanrıça Artemis ve onun tapınağı olduğunu varsaymıştır. Böylece kentin baş tanrıçası

⁵² Catalogue BNF Gallica, Fonds général.1457(16-9-42): <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8518949d?rk=2381986;0> (14.12.2018); Literatürdeki benzer tipler için ayrıca bkz: Rayet / Thomas 1877: Fig.35; SNG 1995:592-593.

⁵³ Münzenhandlung G. Hirsch Nachfolger Auction 343 26 Sep 2018, Lot 2174: <https://www.numisbids.com/n.php?p=lot&sid=2700&lot=2174> (14.12.2018).

⁵⁴ Catalogue BNF Gallica, M 6557 (16-11-30): <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b85189999> (14.12.2018); Literatürdeki benzer tipler için ayrıca bkz: Schultz 1975: Kat. No.99.

Resim 14: Magnesia Sikkesi, Leukippos ve Mandrolytos (Arka Yüz) / *Coin of Magnesia, Leukippos and Mandrolytos (Reverse)*

Resim 15: Magnesia Sikkesi, Leukippos ve Mandrolytos, ortada tapınak veya heroon (?) (Arka Yüz) / *Coin of Magnesia, Leukippos and Mandrolytos, a temple or a heroon (?) in the middle of the scene (Reverse)*

Artemis ile kuruluş mitosunun bütünleştirildiği bir sahne olduğu varsayımı üzerinde durmuştur (Res.15)⁵⁵. Ancak sikkeyi yakından dikkatli bir şekilde incelediğimiz zaman, Bijovsky'in önerdiği gibi bir Artemis Heykeli yerine, sağ elinde mızrağa dayalı çıplak bir erkek heykeli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Panhellenik dönemde Roma tarafından onaylandığını ve onurlandırıldığını bildiğimiz Leukippos'un resmîleştirilmesi aslında onun resmi kültürün yaratılmasının bir onayı gibidir. Bu durumda sikke üzerinde, kazandığı zaferin ardından, *heroon* benzeri bir yapı içerisinde kutsallaştırılmış ve tanrısallaştırılmış Leukippos'un bizzat kendisi, yine alegorik bir anlatımla karşımıza çıkıyor olmalıdır.

Sonuç olarak Magnesia kent sikkeleri, yazıtların ve antik kaynakların aktardıklarını, doğrulamakta ve eksik noktalarını tamamlayarak görselleştirmektedir. Araştırmacılar kuruluş mitosunun farklı dönemlerde değişikliğe uğradığını ileri sürse de⁵⁶ MÖ 4. yüzyıl'dan Roma Dönemine kadar bir bütünlük içinde sikkelere de yansdığı açıktır.

⁵⁵ Bijovsky 2009: 278-279.

⁵⁶ Prinz 1979:111-138: Prinz, Hellenistik Dönem'de eski mitosun değiştirilip yeni versiyonunun üretildiği yorumunu yapmıştır. Mortensen ise çalışmasında bunun spekülasyon bir tartışma olduğuna değinmiştir, Mortensen 2015: 215vd.

KAHRAMANLIK KÜLTÜ VE LEUKIPPOS (?) İLGİLİ HEYKELTRAŞLIK ESERLER:

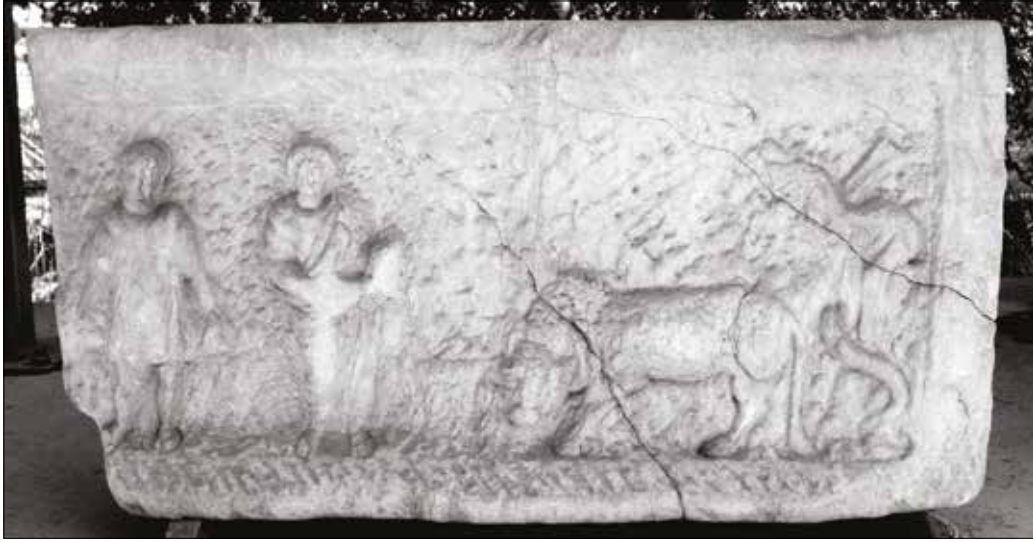
Magnesia'da bulunmuş yazıtlı stellerdeki rölyefler, Kern 1900, Nr. 4, 90.

1890'lı yıllarda Magnesia'da yapılan kazılar sonucunda üzerinde süvari figürü betimlenmiş iki stel bulunmuştur. Kern bu figürlerin sikkelerdeki figürlerle olan benzerliğine dayanarak Leukippos ile ilişkili olduğunu ileri sürmüştür. Bu stellerden bir tanesi Artemis Tapınağı'nın güneyinde⁵⁷, diğeri ise agoranın güneybatı stoaları arasındaki girişte⁵⁸ bulunmuştur.

Atın üstündeki figürün ikonografisine baktığımız zaman çıplak bir erkek, omzunda bir pelerin ile birlikte betimlenmiştir. At şaha kalkar şekilde ileri doğru atılmaktadır. Buluntu yerlerinden bir tanesinin Magnesia kuruluş mitosuna ile ilgili yazıtların bulunmuş olduğu Batı Stoa ve özellikle de güney bölümü olması, figürün özellikle at üzerindeki Leukippos ile ikonografik açıdan benzerliği Kern'in görüşünün haklı olduğunu ortaya koymaktadır.

⁵⁷ Kern 1900: 3, Nr. 4: Kern bu yazıtta yer alan çıplak ve pelerinli erkek figürünü sikkelerdeki Leukippos ile ilişkilendirmiştir.

⁵⁸ Kern 1900: 74, Nr. 90.

Resim 16: Magnesia'da Bulunmuş Friz Bloğu / A Frieze-Block from Magnesia

Resim 17: Magnesia'da Bulunmuş Kahraman Grup Heykellerine Ait Erkek Heykeli / The Male Statue of the Group from Magnesia

Magnesia'da bulunmuş Friz Bloğu, İzmir Arkeoloji Müzesi Env. No:192

Humann dönemi kazılarında Magnesia'da bulunmuş ve Kern tarafından yayınlanmış⁵⁹ bir friz üzerinde kabartma şeklinde kahraman kültü ile ilişkilendirilebilecek bir

⁵⁹ Kern 1892.

betimleme karşımıza çıkmaktadır (Res.16)⁶⁰. Sol tarafı kırık olan bloğun uzunluğu yaklaşık 120 cm, yüksekliği ise 63 cm.dir. Arka yüzü kaba murçlu işlenmiş bloğun üst yüzünde arka kenarda bir kenet yer almaktadır. Arka yüzde de köşe yapacak diğer bir bloğun yerleşmesi için yapılmış bir diş oluşturulmuştur. Yine bloğun üst yüzünde sol kırık kenarda, üste gelecek bir bloğun yerleştirilmesi için oluşturulmuş kaydırma yuvası açılmıştır. Bu detaylardan yola çıkarak küçük bir podyumlu bir yapıya ait olabilecek kabartmalı orthostat bloğu olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Bloğun ön yüzünde halen kalem izlerinin görülmesi kabartmanın işçisinin bitirilmediğinin bir göstergesidir. Yapılmış kısmıyla bloğun sol kenarında sol taraftaki *khiton* ve pelerin giymiş genç bir erkek ile sağında togaya benzer şekilde uzun kıyafetli bir diğer erke figürü yer almaktadır. Hemen sağlarında dörtgen bir ateş altarı, önünde kafasını altara doğru eğmiş hörgüçlü bir boğa bulunmaktadır. Sol kenarda ise yılan sarılmış kuru bir ağaç betimlemenin en son figürü olarak karşımıza çıkar. Kern'in de bu betimleme için yorumu, doğru olarak, sikkelerde de dayanarak kahraman kültürü yönelik bir hörgüçlü bir boğa kurban sahnesidir. Buna göre, bu sahneyi sikkelerde de karşımıza çıkan Leukippos ve hörgüçlü boğa betimlemeleri ile birlikte değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

Kern haklı olarak boğa, ateş altarı ve yılanlı ağaç betimlemesine dayanarak bu figürün kahraman kültü ile ilişkili olduğunu ileri sürmüştür. Magnesia sikkelerinde kahraman kültü ile ilgili olabilecek sikkelerde yer alan ateş altarı ve kül yığını önünde betimlenmiş boğa figürleri⁶¹ ile birlikte değerlendirdiğimiz zaman bu betimleme ile ilgili Kern'in haklı olduğunu görmekteyiz. Kern yayınında bu

⁶⁰ Fotoğraf bu çalışmanın yazarına aittir. Eser bugün için 192 envanter numarası ile İzmir Arkeoloji Müzeleri bahçesinde sergilenmektedir.

⁶¹ Schultz 1975:115 , Nr.452, Taf. 30.

frizin bulunduğu yer ile ilgili olarak her ne kadar somut bir şey söylemese de yukarıda saydığımız mimari eleman detaylarından bu frizin belki de bir kahraman kültürüne ait “*heroon*” da belki de bir mezar anıtında *orthostat* frizi olarak kullanılmış olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Magnesia'da Humann Dönemi Kazılarında Bulunmuş Heykel Gurubu,

Berlin Pergamon Müzesi, Env. No: Sk 1905-1909

Humann dönemi kazılarında batı stoanın güneyinde MÖ 2-1. yüzyıla tarihlendirilen beşli bir heykel gurubu bulunmuştur⁶². Heykellerden bir tanesi, arkasında sadece bir pelerin olan genç çıplak bir erkek heykelidir. Bir kayalık üzerine oturmaktadır (Res.17)⁶³. Heykelin sol tarafında kanatları korunmuş bir horoz durmakta ve heykelin sol eli bu horozun üzerinde betimlenmiştir. Oturduğu kayanın detayları ince kanallar ile belirtilmiştir. Diğer dört heykel ise kadın heykelidir. Kadın heykellerden bir tanesi giyimli ve yine benzer şekilde bir kaya üzerine oturur vaziyette yontulmuştur (Res.18)⁶⁴. Diğer üç heykel ise ayakta duracak şekilde yapılmıştır⁶⁵. Watzinger, erkek heykelinin ve grubunun ikonografisinin bir kahraman kültü ile ilişkili olabileceği yorumunu yapmıştır⁶⁶. Her ne kadar oturan genç, çıplak, pelerinli ve kayaya oturur heykelin Leukippos ile somut bir ilişkilendirmesi yapılmamış da olsa Watzinger ve Linfert’in yorumuna bağlı olarak Magnesia ile ilişkili bir kahraman gurubu olması akla yakın gelmektedir.

Magnesia Tiyatrosunda Baltazzi Dönemi Kazılarında Bulunmuş Apollon Heykeli (?), İstanbul Arkeoloji Müzeleri Env. No:445

Demosthenes Baltazzi, 1890 yılında Müze-i Hümayun adına *nekropolde* yürüttüğü çalışmalara paralel olarak Magnesia’daki kazı çalışmalarını kentti tiyatrosunda yoğunlaştırmıştır. Bu eserlerden bir tanesi Baltazzi’nin kendi tanımıyla ve Mendel’in çalışması içerisinde Apollon Heykeli olarak anılan eserdir (Res.19-23)⁶⁷.

⁶² Humann / Kohte / Watzinger 1904: 125-126, Abb. 187.

⁶³ Linfert 1976: Taf. 6, Abb.28

⁶⁴ Linfert 1976: Taf. 6, Abb.29.

⁶⁵ Humann / Kohte / Watzinger 1904: Abb. 188-191; Linfert 1976: Taf.6, Abb.30-33.

⁶⁶ Humann / Kohte / Watzinger 1904:188; Linfert’de bunun bir kahraman heykeli olduğunu fikrine katılmaktadır. Linfert 1976: 32-33, Abb. 28; Erkek heykeli diğerleri ile birlikte bugün için Berlin Pergamon Müzesi’ndedir. Berlin Pergamon Museum Inv. Nr. 1905-Yükseklik: 106 cm, Torso Yükseklik: 56 cm. Genişlik: 67,5.

⁶⁷ Mendel 1914: 366, Kat. No. 622, Env. No: 445; Fotoğraflar bu çalışmanın yazarına aittir. Baltazzi tarafından bulunmuş olan bu heykel Mendel’in katalog yayını dışında literatürde; Baltazzi’nin çalışmalarını ortaya koyan 2016 yılında tarafımdan yayınlanmış makale içerisindeki bir fotoğraf ve kısa tanıtım bilgisi dışında yayınlanmamış ve değerlendirilmemiştir. Bkz. Kökdemir 2016.

Resim 18: Magnesia’da Bulunmuş Kahraman Grup Heykellerine Ait Erkek Heykeli / *The Female Statue of the Group from Magnesia*

Mermerden genç bir erkek tasvir edilmiştir. Torso, kollar ve baş kısmı ayrı bir parçadan yapılmış heykelin alt bölümü kaideye kadar korunmuştur. Korunan kısmın üst yüzünde herhangi bir yuva açılmamış olması vücudun diğer bölümlerini taşıyan parçanın korunan parçaya zıvanasız olarak birleştirdiğini göstermektedir. Genç bir erkek anatomisine sahip olan heykel muhtemelen eksik bölümde yer alması gereken boyun kısmına bağlı bir pelerin giymektedir. Bu pelerin sırtını tamamen kapatmakta, heykelin sol arka bacağı arkasındaki destek üzerinde toplanarak topuk arkasına doğru üçgen bir form oluşturacak ve sol tarafta düz yivler oluşturacak şekilde aşağıya uzanmaktadır. Pelerinin arka yüz kıvrım detayları desteğe doğru kıvrılan kısımda ince detaylarla, aşağıya uzanan kısımda ise derin hatlarla belirtilmiştir. Heykelin sol ayağı öne doğru uzatılmış, sağ bacağı ise destek oluşturacak şekilde düz bir hareket içerisinde. Parmak uçları açık, bilek üzerine kadar uzayan bir bot giymiştir. Sol bacağının arkasında bulunan desteğin ön yüzünde, kıvrılarak ilerleyen ince bir yiv hattı mevcuttur. Desteğin arka yüzü ise genel formu dışında detaysız verilmiş, yüzeyi kaba murçlu olarak bırakılmıştır. Heykel ince bir kaide üzerinde oturmaktadır. Heykelin sol ayağı bilek üzerinden, kaide bölümünün ise sağ ayağının yanından dışa uzanan kısmı kırıktır. Bu heykelin kimliği ile ilgili bilgi verecek belki de en önemli detay sol

Resim 19-20: Magnesia'da Bulunmuş Çıplak Erkek Heykeli / *The Male Nude Statue from Magnesia*

Resim 21-22: Magnesia'da Bulunmuş Çıplak Erkek Heykeli / *The Male Nude Statue from Magnesia*

Resim 23: Magnesia'da Bulunmuş Çıplak Erkek Heykeli Ve Ayağının Altındaki Bukranion / *The Male Nude Statue from Magnesia, and a Bucranium Under His Feet.*

ayağının altında yer alan objedir. Sol ön tarafa uzatılmış sol ayağının altında üçgen formlu olan bu obje bir boğa kafatası yani *bukranion* olmalıdır. Sol ayak *bukranionun* üzerine basacak şekilde betimlenmiştir (Res.23).

Mendel, çalışmasında sandaletin uzunluğundan dolayı heykelin Dionysos ile ilgili olabileceğini belirtmiştir. Ancak bukranionun, Thyateira sikkelerinde betimlenen Apollon heykellerindeki varlığına bağlı olarak, bu heykelin daha çok Apollon olması gerektiğini savunmuş ve heykelin, eksik olan sol kolunun altında *lyra*, yine eksik olan kafasının üzerine konmuş olan sağ elinde de ise pena tutacak şekilde üst gövdedeki pozisyonu için yorumda bulunmuştur⁶⁸. Thyateria sikkelerindeki

⁶⁸ Mendel 1914: 366, Kat. No. 622; *Lexicon Iconographicum mythologiae classicae* (LIMC):Apollon, 375.

Apollon ile Magnesia'daki örneği karşılaştırdığımız zaman ise Mendel'in ileri sürdüğü şekilde ikonografinin aralarında hiçbir benzerlik olmadığı açıkça görülmektedir. Thyateria Apollonu elinde bir yılan tutmakta ve sol ayağı gerçekten de bir şeye basar gibi betimlense de bunun ne olduğu tam olarak seçilememektedir⁶⁹. Tiyatro'da bulunan bu heykel ile Magnesia sikkelerindeki Apollon tiplerini karşılaştırdığımız zaman ise üç farklı tipte Apollon betimlemesi karşımıza çıkmaktadır⁷⁰. Bunlardan hiçbiri ise tiyatro da bulunmuş heykelin ikonografisi ile uyuşmamaktadır.

Ostia'da bulunmuş ve bugün Napoli Müzesi'nde bulunan heykel ise Apollon Lykeios ikonografisi ile verilmiştir. Çıplak genç erkek heykelinin, sol ayağının altında da yine Magnesia'daki örneğe benzer şekilde *bukranionun* yer aldığı görülmektedir. Bu heykel ile Magnesia'da bulunan örneğin arasında benzerlikler çok açık şekilde görülmektedir. Aralarındaki en büyük fark ise Ostia örneğinde genç erkeğin ayakları çıplak, pelerini tamamıyla desteğin üzerinde toplanmış bir şekilde ve tek parçadan yontulmuştur. Heykelin sol yanında ise pelerinin altındaki destek Artemis kült heykeli ikonografisinde yontulmuştur⁷¹.

Pausanius, Kıta Yunanistan kentlerinden biri olan

⁶⁹ *CatalogueBNF Gallica*, Waddington.5382(19-17-12):[https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8525256g?rk=128756;0\(14.12.2018\)](https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8525256g?rk=128756;0(14.12.2018)).

⁷⁰ Bingöl 2008: 9-11; Abb.4, 6,8,10.

⁷¹ *Lexicon iconographicum mythologiae classicae* (LIMC): Apollon, 40ab.

Patrae kentinde gördüğü bir bronz Apollon heykelinin resminden bahsetmektedir. Anlatısına göre; Agora'nın içindeki Zeus Tapınağı'nda Apollon Tapınağı'nın içinde, çıplak ve ayağında sandalet olan kült heykeli sol ayağı ile bir öküz başına basacak şekilde resmedilmiştir⁷².

Magnesia'daki bulunmuş bu heykel ve bukranon arasındaki ilişkinin, Thyateria, Ostia ve Patrae gibi kentlerdeki örneklerle olan benzerlikleri gözardı edilmemesi gerekli ise de heykelin ikonografisini daha çok kentin yerel unsurları arasında aramak akla yakın gelmektedir. Bu yerel unsurlar ise yukarıda anlatmaya çalıştığımız gibi kuruluş mitosunun ana öğeleri olan Apollon-Hörgüçlü Boğa (Mandrolytos)-Ktistes Leukippos'tur. Mendel, yayınında bu heykelin tarihlendirilmesi adına Magnesia kahraman grubundaki kaya üzerine oturur erkek heykelinin işçiliğine dayanarak doğru şekilde bu heykeli MÖ. 2-1. yüzyıla tarihlenmiştir. Yaptığı bu karşılaştırmayla da farkında olmadan heykelin ikonografisi ve kimliği ile ilgili aslında daha doğru bir noktaya değinmiştir. Doğru olarak ağaç kütüğü olmayan bir taşı andıran heykelin desteği üzerinde bulunan ince kanallar ile kayaya oturmuş vaziyette betimlenmiş heykelin kaya üzerindeki kanalları arasında benzerlikler önemlidir. Belki de aynı usta tarafından yapılmış bu heykeller, Magnesia'nın kurucusu Leukippos'un iki farklı betimlemesidir. Her ikisi de aslında Apollon Lykeios⁷³ ikonografisi ile birlikte yapılmıştır. Apollon ile Leukippos arasındaki bağlantı ise kuruluş mitosunun her noktasında karşımıza çıkmaktadır. Leukippos'un Lykialı kimliği, Apollon'un Thessalia'daki Magnesia kentine isim veren genç Magnes'in oğlu Hymenaeus ile olan aşkı, Magnesia sikkelerindeki Leukippos ile birlikte verilmiş Apollon portreleri ve Apollon Pythia ile ilişkili yılanlı-tripod betimlemesi, bir mağara önünde Leukippos'un hörgüçlü boğayı belki Apollon için belki de Magnesia yakınında var olduğu kabul edilen Apollon Hylai için kurban ediliş sahnesi gibi görseller Apollon-Leukippos ilişkisini öne çıkaran unsurlardır.

Aslında Leukippos'un Apollon ile ilişkisi bununla sınırlı değildir. Magnesia yakınında bulunmuş olan ve Pers Dönemi'ne işaret eden yazıttaki sıfatıyla Kralların Kralı, Hypastes oğlu, Dareios; bölgedeki görevli-kölesine yazdığı bir mektupta⁷⁴, büyük bir olasılıkla

kuruluş mitosu altındaki gizli kurguyu ve Apollon ile Leukippos arasındaki güçlü ilişkiyi daha da açığa çıkarmaktadır. Bugün Louvre Müzesi'nde yer alan ve literatürde "Gadatas Yazıtı" olarak geçen yazıtın içerisinde Dareios, görevlisi olduğu anlaşılan ve kutsal bahçelerden, literatürdeki ismiyle *paradeisosundan*⁷⁵ sorumlu kölesi Gadatas'a uyarıda bulunmaktadır. Yazıtta Gadatas'ın yaptığı uygulamalardan memnun olmadığını, bu uygulamaların Apollon'a verilen imtiyazları hiçe saydığını ve bu nedenle de kendi onuruna zarar verdiğini sert bir ifadeyle dile getirmektedir⁷⁶. Yazıtın bulunduğu çevredeki en yakın Apollon kutsal alanı bugün için, Magnesia *teritoriumu* içerisinde yer alan Magnesia Hylai Kutsal Alanıdır. Bir mağara-kült alanı olarak kabul edilen bu kutsal alanın⁷⁷, Pers Dönemi'nde dahi geçmesi bu kültürün aslında Magnesia'nın kuruluş öncesinde bölge için önemini açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca bu yazıtın MS. 2. yüzyılda yapılmış bir kopya olması, yani yaklaşık 700 yıl öncesi geçmiş bir olayı veya gönderilmiş bir mektubu tekrar yansıttığı düşünülürse bölge halkına bu olayın unutturulmamak istendiği açıktır.

Magnesia sikkelerinde, Leukippos'un karşısında olan ve Meander üzerine basan ve yazıtlarda bereketli buğdayı bol toprakların sahibi olarak gösterilen Mandrolytos'un alegorik betimlemesi hörgüçlü bir boğa, yani Zebu'dur. Hörgüçlü olan bu boğanın doğu kökenli olması, Roma Dönemi sikkelerinde ateş altarının önünde diz çöken kişinin sakallı ikonografisi, sağ ayağı üzerinde diz çökmüş ve sol ayağını arkaya uzatır doğulu pozisyonu ile yine bir diğer sikke üzerinde yerdeki savaşçının benzer pozisyonu bir bütün içerisinde değerlendirildiğinde; Pers hâkimiyeti altında olan bir bölgenin Leukippos önderliğinde Magnetlere geçişini simgeler nitelikteki detaylardır.

Hellenistik Dönem sikkelerinde, ön yüzde Artemis arka yüzde ise Delphi Apollon'unun tripod ile birlikte meander üzerindeki betimlemesini (Res.24)⁷⁸; yine kuruluş mitosu ile ilgili olarak, belki de bu zaferi Leukippos ile birlikte kendi kutsal bahçesine yeterli ilgiyi göstermeyen ve

72 için bkz: Deschamps / Cousin 1889: 529; Kern 1900: Nr. 115. Bugün için, Musée du Louvre, Env. No: MNC 1062.

73 İren / Karagöz / Kasar 2017: 175: "...Paradeisoslar, Büyük kralların ve satrapların zevklerine kraliyet propagandasına hizmet etmekle birlikte imparatorluk topraklarındaki her türlü meyve ve tahılın yetiştirilip depolandığı kraliyet mülkleriydi ve elde edilen ürünlerin en kalitelipleri sadece kralın sofrası için ayrılırdı..."

74 Gadatas yazıtının içeriği, Magnesia Apollon Hylai Kutsal alanı ile ilişkisi için ayrıca bkz. İren / Karagöz / Kasar 2017: 177.

75 Bingöl 2008.

76 Leu Numismatik AG > Auction , Lot number: 95; https://www.coinarchives.com/423d2fff8e41138f0190b68423ef191d/img/leu_winterthur/003/image00095.jpg (14.12.2018); literatürdeki benzer tipler için bkz: Jones 1979; SNG München 1995:601; SNG Turkey I 2002: 423-424.

72 Pausanias, 7.20.3.

73 Apollon Lykeios ikonografisi için ayrıca bkz: Pochmarski-Nagele 1984.

74 Literatürde "Gadatas Yazıtı" olarak bilinen ve Magnesia ile ilişkilendirilen, bölgenin Pers Dönemi hakkında bilgiler aldığımız Cousin'in keşfettiği bu yazıtlardan bir tanesi, 1888 yılında l'École française d'Athènes tarafından Musée du Louvre'a hediye edilmiştir. Muhtemelen Cousin Atina'daki enstitü adına bölgeye geldiği sırada, 1886 yılında keşfettiği bu yazıtı, önce Atina'ya daha sonra da Paris'e, Musée du Louvre'a ulaştırılmasını sağlamıştır. Yazıtın keşfi ve yazıtla ilgili bilgi

Resim 24: Magnesia Sikkesi, Artemis (Ön yüz) ve Apollon ve (Arka Yüz) / Coin of Magnesia, Artemis (Obverse) and Apollo (Reverse)

ihanet eden Perslerden öcünü alan tanrı Apollon'un da bir zaferi olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır. Bu sikkelerin ön yüzünde de Magnesia'da Leukippos'un aşığı Leukophrye ile özdeşleşmiş Artemis'in olması, Apollon'un ayrıca sol elinde, boncuk dizisi şeklinde iki adet "infula"nın yer alması oldukça önemlidir. *Infulae* antik dönemde özellikle kurbanların süsleme ögesi⁷⁹ olarak kullanılmıştır. Ayrıca mimari dekorasyonlar içerisinde de hayvan başları (bukranion) ve girland dekorasyonu ile bütünleşerek işlenmiştir. Belki de Leukippos'un boğa ile olan arasındaki mücadelesinin ve boğayı Apollon'a sunuşunun, bu sikkeler üzerindeki sembolik anlatımının karşılığı Apollon'un elindeki bu infulaedir.

Sonuç olarak; Leukippos'a yardım eden aşığı Leukophrye, Artemis Kültü ile tanrılaştırılarak ölümsüzleştirilmiş, Leukippos ise onu görevlendiren, Apollon ile özdeşleştirilerek yine ölümsüzleştirilmiş ve tanrılaştırılmıştır. Çalışmamamız içerisinde üzerinde durduğumuz ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunan heykel ise Apollon ikonografisi ile birlikte; aslında, Mandrolytos'u simgeleyen boğanın avcısı, savaşın galibi, Magnetlerin kurucu kahramanı, ayağında uzun sandalet ve pelerin ile verilmiş ve çıplak genç erkek betimlemesi ile bir kahraman ikonografisi⁸⁰ içerisinde betimlenen Leukippos olmalıdır. Bu heykelin tiyatrodaki bulunmuş olması da tesadüf değildir. Athena Tholusu'na ait mimari parçalar gibi, bu heykel de aynı şekilde tiyatro kazılarında bulunmuştur. Aslında yukarıda sikkeler bahsinde de anlatmaya çalıştığımız şekilde, Athena; diğer birçok kahraman için olduğu gibi, Leukippos'un da arkasında olmuş ve onu bu zorlu yolculukta desteklemiş olmalıdır. Bu durumda, heykelin Magnesia'daki tiyatro tepesinde olduğu varsayılan "zafer getiren/ koruyucu" sıfatıyla anılan "Athena Tholos"unda

kullanılmış olabileceği varsayımını ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Kentin tiyatrosunda veya *tholosun* olduğu düşünülen tiyatro tepesinde gelecekte yapılacak kazılar ve araştırmalar, belki de bu görüşlerimizi destekleyecek nitelikte olacaktır.

⁷⁹ Blakely 2017: 221-223, Fn:17.

⁸⁰ Kahraman ikonografileri için detaylı bilgi için bkz: Hallett 2005: 30-60.

KAYNAKÇA

- BIAGETTI, C. 2010.
“Ricerche Sulle Tradizioni di Fondazione di Magnesia al Meandro: Un Aggiornamento,” *Klio* 92:42-64.
- BIJOVSKY, G. 2009.
“A Unique Coin of Magnesia ad Maeandrum Discovered in Excavations at Neapolis (Nablus), *Samaria* (Appendix)”, in: *Flavia Neapolis: Shechem in the Roman Period* (Ed. M. Izchak). Jerusalem: Staff Officer of Archaeology-Civil Administration of Judea and Samaria : Israel Antiquities Authority, Israel: 277-279.
- BİNGÖL, O. 1998.
Magnesia ad Maeandrum, Menderes Magnesiası. Ankara.
- BİNGÖL, O. 2007.
Beyaz Kaşlı Artemis'in Kenti, Menderese Magnesiası, Magnesia ad Maeandrum. İstanbul.
- BİNGÖL, O. 2008.
“Das Apollon-Heiligtum von Hylai in Magnesia nach Pausanias”, *Arkeoloji Dergisi* XII: 9-18.
- BLAKELY, S. 2017.
Gods, Objects, and Ritual Practice. Atlanta.
- BMC 1892.
British Museum Catalogue of the Greek Coins of Ionia. London.
- D'ANDRIA, F. 2014.
Cehennem'den Cennet'e Hierapolis (Pamukkale) Ploutonion. Aziz Philippus'un Mezarı ve Kutsal Alanı. İstanbul.
- DESCHAMPS, G. / COUSIN, G. 1889.
“Lettre de Darius fils d'Hystaspes”, *Bulletin de Correspondance Hellénique* 13: 529-542.
- DUŠANIĆ, S. 1983/1984.
“The ΚΤΙΣΤΙΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ, Philip V and the Panhellenic Leukophryena”, *Epigraphica* 45/46: 11-48.
- EBERT, J. 1982.
“Zur Stiftungsurkunde der ΛΕΥΚΟΦΡΥΗΝΑ in Magnesia am Mäander”, *Philologus* 126:198-216.
- HALLETT, Ch. H. 2005.
The Roman Nude: Heroic Portrait Statuary 200 BC-AD 300. Oxford.
- HUMANN, C. / KOHTE, J. / WATZINGER, C. 1904.
Magnesia am Maeander. Bericht über die Ausgrabungen der Jahre 1891-1893. Berlin.
- IMHOOF-BLUMER, F. 1883.
Monnaies Grecques. Rist. dell'edizione di Parigi. Leipzig.
- İREN, K. / KARAGÖZ, Ç. / KASAR, Ö. 2017.
Persler Anadolu Kudret ve Görkem. İstanbul.
- JONES, N. F. 1979.
“The Autonomous Wreathed Tetradrachms of Magnesia on Maeander”, *The American Numismatic Society* 24: 63-109.
- KERN, O. 1892.
“Heroenopfer aus Magnesia am Maiandros”, *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athenische Abteilung* 17: 277-280.
- KERN, O. 1894.
Die Gründungsgeschichte von Magnesia am Maiandros. Eine neue Urkunde. Berlin.
- KERN, O. 1900.
Die Inschriften von Magnesia am Maeander. Berlin.
- KINNS, P. 2004.
“Opucula Anatolica III”, *The Numismatic Chronicle. The Journal of the Royal Numismatic Society* 164: 71-107.
- KINNS, P. 2006.
“A New Didrachm of Magnesia on the Maeander”, *The Numismatic Chronicle. The Journal of the Royal Numismatic Society* 166: 41-47.
- KÖKDEMİR, G. 2016.
“120. Ölüm Yıldönümünde Aydın Vilayeti Müze-i Hümayun Müdür Vekili Démosthènes Baltazzi ve Menderes Magnesiası'ndaki Çalışmaları (1887, 1890)”, *TÜBA-AR* 19: 291-305.

LINFERT, A. 1976

Kunstzentren Hellenistischer Zeit: Studien an Weiblichen Gewandfiguren. Wiesbaden.

MAC SWEENEY, N. 2013.

Foundation Myths and Politics in Ancient Ionia. New York.

MAC SWEENEY, N. 2014.

Foundation Myths in Ancient Societies: Dialogues and Discourses. Philadelphia.

MENDEL, G. 1914.

Catalogue des Sculptures. Grecques, Romaines et Byzantines: Tome II. Constantinople: Musée Impérial.

MORTENSEN, E. 2015.

“Ktistes: Mythical Founder Hero and Honorary Title for New Heroes”, in: *Tradition: Transmission of Culture in the Ancient World*. (Eds. J. Fejfer / M. Moltesen / A. Rathje) Acta Hyperborea: Danish Studies in Classical Archaeology, Copenhagen: 213-237.

NIKITAS, D. Z. 1981.

“Zur Leukipposgeschichte”, *Hellenika* 33:14-29.

POCHMARSKI-NAGELE, M. 1984.

“Zum Typus des Apollon Lykeios”, *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien* 55: 77-105.

PRINZ, F. 1979.

Gründungsmythen und Sagenchronologie. München.

RATHMAYR, E. 2010.

“Die Präsenz des Ktistes Androklos in Ephesos”, *Anzeiger der Philosophisch-historischen Klasse (Österreichische Akademie Der Wissenschaften)* 145.1: 19-60.

RAYET, O. / THOMAS, A. 1877.

Milet et le golfe Latmique. Paris.

SCHULTZ, S. 1974.

“Zur Deutung einiger Münzbilder von Magnesia am Mäander”, *Forschungen und Berichte* 16, *Archäologische Beiträge*: 227-237.

SCHULTZ, S. 1975.

Die Münzprägung Von Magnesia Am Mäander in Der Römischen Kaiserzeit. Berlin.

SNG Copenhagen 1946.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals, The Danish National Museum, Ionia Part II. Erythrae – Priene.

SNG von Aulock 1960.

Sylloge Nummorum Graecorum, Deutschland, Sammlung von Aulock Ionien I. 768-2333.

SNG Tübingen 1989.

Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland, Münzsammlung der Universität Tübingen, Mysien-Ionien, 4. Heft. Nr.2174-3306.

SNG München 1995.

Sylloge Nummorum Graecorum, Deutschland, Staatliche Münzsammlung München, 20. Heft, Ionien I. Nr. 1-882.

SNG Turkey I 2002.

Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland, Turkey I, The Muharrem Kayhan Collection. İstanbul/Bordeaux.

SUMI, G. 2004.

“Civic Self-representation in the Hellenistic World. The Festival of Artemis Leukophryene in Magnesia on the Maeander”, in: *Games and Festivals in Classical Antiquity*. (Eds. S. Bell – G. Davies), Proceedings of the Conference Held in Edinburgh 10-12 July 2000. Oxford: 79-92.

TEKİN, O. / YILMAZ, M. 2016.

“Magnesia Definesi. Bir Ionia Kentinin Hellenistik Dönem Sikkeleri (Magnesia Hoard, Hellenistic Coins of an Ionian City)”, *Toplumsal Tarih* 272 (August): 24-27.

TEKİN, O. 2009.

“The Magnesian Hoard. A Preliminary Report”, in: *Proceedings of the XIVth International Numismatic Congress*. (Ed. N, Holmes) Glasgow 2009. Vol. I: 436-439.

THUR, H. 1995.

“Der Ephesische Ktistes Androklos und (s)ein Heroon am Embolos”, *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes* 64: 63-103.

UNWIN, N. 2017.

Caria and Crete in Antiquity: Cultural Interaction between Anatolia and the Aegean. Cambridge.

VON GAETRINGEN, F. H. 1894.

“Ausgrabungen im Theater von Magnesia am .Maiandros. I. Inschriften”, *Mitteilungen des Kaiserlich-Deutschen Archäologischen Instituts, Athenische Abteilung Band XIX*: 1-53.

VON WILAMOWITZ-MOELLENDORFF, U. 1895.

“Die Herkunft der Magneten am Maeander”, *Hermes* 30: 177-198.